

SPOLNOST IN SPOLNA VZGOJA DOJENČKA

SEXUAL EDUCATION OF INFANTS

David Ipavec

UDK/UDC 373.22:613.88

DESKRIPTORJI: spolna vzgoja; dojenček

DESCRIPTORS: sex education; infant

Izvleček – Dojenčkova spolnost je z vzgojnega vidika najbolj v ospredju zaradi njegove spolne igre, ki je za marsikatero starše najbolj vznemirjajoča oblika spolne dejavnosti. Razčlenjeni predstavitvi spolnosti dojenčka sledi opis spolne vzgoje in najpogostejšega napačnega ravnanja staršev v tem obdobju. Spolna vzgoja od samega začetka življenja naprej pomembno vpliva na odnos do spolnosti pozneje.

Abstract – Infants' sexuality – from the educational standpoint – manifests primarily through sexual play which many parents find embarrassing. An extended presentation of the sexuality of infants is followed by the description of sexual education and common mistakes parents make during this period. Sexual education from the very beginning of life has an important impact on the attitude to sexuality later on.

Igranje s spolovilom

Najpogostejša oblika spolne dejavnosti v otroštvu je igranje s spolovilom. Je zelo razširjen pojav, ki ga srečujemo tako pri ljudeh kot tudi pri mnogih živalskih vrstah. Pri človeškem rodu je enako razširjen na vseh stopnjah zgodovinskega razvoja in v vseh zgodovinskih obdobjih. Moramo se odreči predsodkom, da je igranje s spolovilom nekaj nenormalnega in zdravju škodljivega. V svojem življenjskem razvoju gre človek skozi različne oblike spolne dejavnosti in jih včasih uporablja tudi po več hkrati. Pred obdobjem mladostništva je igra s spolovilom pri obeh spolih najpogostejši vir spolnega zadovoljevanja.

Povod za igro s spolovilom je dojenčkova želja, da bi spoznal svoje telo. Zato se igra s svojimi organi, saj mu je to glavno sredstvo za spoznavanje sebe in okolice. Ko tako potuje po telesu, odkrije tudi spolne organe. Igro z njimi torej odkrije po enaki poti kot igro z nogami ali ušesi.

Ko se mu izboljša mišična vzdržljivost in ko si že lahko zapomni svoje početje za vzbujanje prijetnih občutkov, lahko hote ponovi gibe, ki so bili v začetku naključni in nehoteni. Zaradi prijetnih občutkov jih tudi ponavlja. Skoraj vsak dojenček se torej slej ali prej začne igrati s svojim spolovilom. Tovrstno zadovoljstvo mu daje eno vrsto ugodja, igra z igračkami drugo, pozornost staršev tretjo. Na zunaj se njegovo zadovoljstvo kaže s premikanjem in drgnjenjem nog, živahno bleščavo oči in pordelim obrazom.

Najpogostejši vzroki za dojenčkovo igro s spolovili so:

- Ko raziskuje svoje telo, se dotika tudi spolnih organov in pri tem doživlja svojevrstno ugodje.
- Iz različnih vzrokov ga začne peči spolovilo, zato ga še bolj drgne. Ti dražljaji vzbujajo (prijetne) spolne občutke, ki ga lahko k temu navajajo.
- S tem si velikokrat nadomešča premajhno pozornost staršev.

Tudi dojenček lahko doživi spolni vrhunec. Seveda je razlog za to še nejasen in tudi še nimamo znanstvenih pojasnil, čeprav izkušnje to potrjujejo. Kinsey je namreč ugotovil, da to lahko doživljajo petmesečni otroci, včasih tudi že štirimesečni. In čeprav se jih veliko nikoli ne draži do konca, to poskušajo in slej ali prej dosežejo neko stopnjo vzbujenja. Torej dojenček doživi vrhunec, če se navadi »samozadovoljevanja«. Seveda pri tem ni izliva semenske tekočine, saj ta pred obdobjem mladostništva ni mogoč. Prepoznamo pa lahko mišične in dihalne znake tega doživetja.

Njegovo igranje s spolovili je seveda še nezavedno in maskirano. V tem obdobju je pri obeh spolih malodane enako pogosto. Tako razširjenega pojava v spolnem življenju zares ne moremo oceniti kot bolezenskega. Kakšnih motenj in poškodb za telesno ali duševno zdravje (ki bi bile neposredne posledice igranja s spolovili) pa ni doslej še nihče ugotovil. Vendar pa lahko otrok doživi hude duševne udarce, ki utegnejo škodovati njegovemu nadaljnemu duševno-spolnemu razvoju. Tega pa mu ne zadaja igra s spolovili, ampak odzivnost drugih nanjo.

Naloge staršev

Odziv na igro s spolovilom

Dojenčkov užitek spričo lastnega telesa in njegovih funkcij je v bistvu spolnega izvora. Kakor hitro je dovolj telesno razvit, začne raziskovati svoje telo. Prijema se za končine in je vesel, če se ga starši dotaknejo, če ga požgečkajo ali ljubkujejo. Ti prvi dotiki so lahko povod za začetek spolne vzgoje. Prek njih se otrok uči sprejemati ljubezen. Svoj čas so svarili pred igranjem in ljubkovanjem otroka, češ da bi ga lahko pokvarili, vendar si tega večina staršev ni jemala k srcu. Čutili so, da je za otroka to potrebno in koristno. Danes vemo, da potrebuje čim več nežnih dotikov in igrive ljubezni.

Ko dojenček odkrije, kako prijetno je žvečenje, vse roma iz rok v usta: palec, odeja, igrača ali volneni medved. Sesanje, grizenje in žvečenje mu zbuja ugodja, pa čeprav noben od teh predmetov ni užiten. Takšnih ugodij mu ne smemo prepovedovati, marveč jih samo nadziramo in pravilno usmerjamo. Starši (mami) naj njegovo slo po sesanju zadovoljijo kot normalno potrebo. Nekateri otroci uživajo samo, dokler se hranijo. Drugi pa hočejo sesati še tudi, ko mleka ni več, in to naj jim starši širokosrčno privoščijo. Starši naj zelo pazijo na čistočo predmetov, ki jih otrok daje v usta. V prvem letu življenja in pogosto še kasneje so usta zrcalo, prek katerih se otroku kaže svet. Naj bo ta slika prijetna. Če tej potrebi ne ugodijo, želja še ne izgine in se pokaže po tej ali oni poti. Majhen otrok sesa palec, šolar svinčnik, odrasel mož cigare in cigarete, marsikdo pa grize ljudi z ujedljivimi pripombami.

Če starši zalotijo svojega otroka pri igranju s spolovilom, naj se ne vznemirjajo. Tako kot igranje in hranjenje je to normalen del njegovega vedenja. Zato naj mu ne dopovedujejo, da je to nenaravno ali napačno. Vsako izražanje gnusa in neodobravanja ali poskusi odvrčanja ali celo kaznovanja lahko povzročijo motnje pri kasnejšem spolnem razvoju. Grožnje in kazni tu ne pomagajo nič. S tem tega početja ne bodo omejili – niti ne bodo vzbudili v otroku takšnega strahu, da bi to opustil. Takšno, vzgojnim načelom neustrezno ravnanje lahko otrokovo nežno duševnost zelo pretrese in vzbuja občutke krivde, kar pa lahko zelo slabo vpliva na njegovo doživljanje na sploh.

Če pa otrok to počenja pred gosti ali v javnosti, tedaj je verjetno najprimerneje, da ga starši na kar najbolj ljubezno način zamotijo. Poskusijo naj skriti svojo vznemirjenost ali zbežnost in zatreti željo, da bi potegnili njegovo roko stran ali ga trdo postavili nekam, kjer tega ne bi mogel več početi. Raje naj kar najbolj naravno preusmerijo njegovo pozornost na kaj drugega. Dajo naj mu kakšno igračo, ki jo bo zelo verjetno zagrabil. Večino dojenčkov se namreč da hitro preusmeriti.

Če pa se dojenček veliko in prepogosto igra s spolovilom, naj se starši na takšno početje odzovejo. Njegovo početje lahko kaže, da ima otrok probleme. Tak-

šen otrok je pogosto moten in kaže še kakšna druga znamenja nemira. Morda mu starši posvečajo premalo pozornosti? Morda si želi, da bi ga pogosteje vzeli v naročje in pokazali, kako ga ljubijo. Če uživa dovolj nežnosti in mu ni dolgčas, ne bo iskal tolažbe in spodbude v igranju s spolovilom. Predvsem pa naj ga starši ne grajajo.

Starši naj se torej preišlijo odzivajo na dojenčkovo igro s spolovilom. Temu pojavu naj ne posvečajo posebne pozornosti. S takšnim ravnanjem ga bodo obvarovali pred duševnimi pretresi in spopadi z okoljem. Tako bo to početje ostalo le ena od stopenj v njegovem duševnem razvoju, ki ne bo zapustila škodljive sledi v njegovem odnosu do spolnosti.

Druge vzgojne naloge

Starši naj se navadijo poimenovati spolne organe tako kot vsak drugi del telesa, in to že od vsega začetka, čeprav takrat dojenček besed še ne razume.

Ko dojenčka kopajo, hranijo, oblačijo ali navajajo k nadzorovanju svojih telesnih dejavnosti, se le-ta iz odnosa staršev do njegovega telesa tudi uči o spolnosti; pozneje pa se spolna vzgoja sestoji iz odgovorov na otrokova vprašanja o spolnosti.

Do ljubezni z ljubeznijo

Dojenček pomeni v veliki meri razcvet tega, kar je že v novorojenčku – hkrati pa izredno kakovostno obogatitev začetkov njegovega življenja. V njegovih stikih z okolico igrajo eno prvih vlog odnosi s starši. Leti ga bogatijo tudi na področju čustvovanja in vzgoje za ljubezen. Čimbolj se živijo vanj, tem preprostejša je tovrstna vzgoja. Kot prvi vzgojitelji mu vtisnejo neizbrisne vtise o ljudeh, o ljubezni, o varnosti – prav lahko pa tudi vtise neusmiljene hladnosti, nemira, sovražstva. V tem obdobju nastajajo temelji za poznejše odločitve. Tu klije zaupanje do sebe, sočloveka, sveta in do Boga – ali pa obratno.

Osrednje dogajanje v prvem letu življenja je oblikovanje prazaupanja. To daje celotnemu pojmovanju dojenčkovega življenja bistveno usmeritev. Če čuti, da ga sprejemajo, se ga veselijo in ga obdajajo s človeško toplino, je s tem položen pravi temelj njegovemu nadaljnjemu razvoju tudi na področju vzgoje za ljubezen. Če tega ni, bo verjetno vse poznejše vzgojno prizadevanje bolj malo koristilo.

Dojenček v starših vzbuja prijetna občutja in ugodje, zato ga pogosto ljubkujejo, jemljejo v naročje in mu nežno prigovarjajo. S 4. mesecem otrok že dejavno išče stik s starši. Med 6. in 8. mesecem se izoblikujejo globoke čustvene izkušnje – tako ljubezni kot sovražstva – in dojenčkova navezanost na starše. Malo verjetno je, da bi starejši otrok zunaj odnosa med seboj in starši mogel oblikovati takšna čustva. Model medčloveških odnosov, ki si jih izoblikuje v tem obdobju, je izhodišče za celotno nadaljnjo vzgojo za lju-

bezen. Njene sestavine so že tudi začetek oblikovanja medčloveških odnosov, kot so tovarištvo, prijateljstvo, zaljubljenost, zakonsko partnerstvo, poklicna odgovornost itn. Otrokova odvisnost v obdobju, ko še ne zna govoriti in hoditi, obenem pa že izkuša svoj jaz, je globlja kot kdajkoli v življenju. Prav zato je izkušnja pomoči in naklonjenosti s strani staršev toliko bolj življenjsko občutena in značilna.

Na prvi pogled dojenčkovo čustveno stanje, še posebno če ga starši gledajo z vidika visoko postavljenih vzgojnih ciljev, ne daje mnogo upanja za hitre vzgojne uspehe, za nastanek pestrega, bogatega, lepega ter družbeno in moralno usmerjenega vzgajanja za ljubezen. In vendarle kmalu priskoči na pomoč močno, pozitivno in vzgojno izredno učinkovito čustvo ljubezni in navezanosti, ki se zbudi v otroku pod vplivom njegovih prvih prijetnih stikov s starši. Ljubezen je pogojena z ljubeznijo. Ne morejo ga učiti ljubezni drugače, kot da ga negujejo, skrbijo zanj in ga ljubijo. Njegova ljubezen je pogojena s čustvi ugodja in prijetnimi občutki, ki jih doživlja, ko skrbijo zanj. Njegova ljubezen je torej sprva še zelo samoljubna, a vendarle je že od vsega začetka pogoj in vzrok za nastanek in razvoj njegovih čustev razdajanja, ljubeznjivosti, sočustvovanja, razumevanja in upoštevanja drugih. Vsi ti elementi so namreč že vsebovani v ljubezni staršev do njega, v njihovi ljubeči negi in požrtvovalni skrbi zanj. Takih družbeno in moralno zelo pomembnih čustev se torej prav tako kot ljubezni ne more naučiti drugače, kot da sam občuti sočustvovanje, ljubeznjivost, dobroto, razdajanje, razumevanje kot svoje vsakodnevno, osebno izkustvo. Seveda pa starši ne morejo pričakovati, da bo že sposoben takšna čustva vračati. V tem času je namreč še zelo zaverovan vase. Njegovo duševno obzorje še ne presega njegovih lastnih čustvenih pobud, želja, nagonov in potreb.

Napake staršev in njihove posledice

Stoletja dolgo je bilo v okviru katoliške cerkve v spolnem življenju samozadovoljevanje najstrožje prepovedano. In še vedno so mnogi prepričani, da igra s spolovilo škoduje otrokovemu telesnemu in duševnemu zdravju. Znanstveniki so njihovo domnevo po dolgoletnih raziskavah opustili. Otroka lahko ogrožajo le duševne stiske zaradi tega, ker mu odrasli to početje predstavijo kot nekaj grešnega in prepovedanega. Na srečo le malo staršev zmotno misli, da tovrstna igra povzroča norost, neplodnost in druge bolezni. Celozelo napredni – ki dajo veliko na to, da se otroka ne bi polotili občutki krivde in se ne bi sramoval svojega početja – pogosto ne vedo, kako naj se odzivajo. Predvsem naj se ne delajo, da so hudo presenečeni, razočarani in podobno. Mnogim staršem se na primer zdi zelo ljubko, če njihov otrok daje v usta palec noge – nezasišano pa, če se igra s spolnimi organi. Tako nanj prenašajo svoje poglede na spolnost: v spolnosti vidijo nekaj dražljivega in privlačnega, hkrati pa prepove-

danega in umazanega, ter mislijo, da morajo tudi otroka spodbujati k dotiku spolovila kakšni nečisti nagibi.

Starši pogosto mislijo, da morajo otrokovo igro s spolovilo na vsak način zatreti. Pri tem si pomagajo z najrazličnejšimi načini nasilnega preprečevanja: s kaznovanjem, poniževanjem, zastraševanjem in podobnim. Seveda vse to nič ne pomaga. Takšno neustrezno ravnanje otroka lahko tako zelo pretrese, vzbuja v njem občutke krivde, kar zelo slabo vpliva na njegovo duševno življenje. To je pravzaprav neposredni napad na njegovo osebnost, katerega posledice so neizogibne. V njem začne zamirati nedolžno, naravno gledanje na spolnost in počasi ga izpodrivajo negativna čustva. V spolnosti bo videl nekaj grdega, umazanega in človeka nevredega, saj mu to tudi nenehno dopovedujejo. Bal se je bo, ker ob njej doživlja vrsto težav. Sramoval se je bo, ker ga zaradi nje ponižujejo in sramotijo. Hkrati jo bo lahko začel tudi precenjevati in bo videl vso njeno vrednost v telesnem zadovoljevanju. V svojem odnosu do spolnosti bo torej prihajal navzkriž s samim seboj. Gre za razdvojenost: preveč si je bo želel in se je bo hkrati bal. Ti nasprotji ga bosta še bolj ovirali v obdobju mladostništva, ko se bo njem z vso močjo razplamtel spolni nagon. Nasprotovanje med močnejšimi željami, strahom in enostranskim gledanjem na spolnost pa velikokrat povzročajo nekatere spolne odklone. Strah in močan občutek krivde lahko pri moškem povzročita delno ali celo popolno spolno nezmožnost. Ženska hladnost je redkeje posledica čustvenih sporov, nastalih zaradi tovrstnega početja.

Starši ravnajo napačno, če na dojenčka prenašajo svoje negativne poglede na vse, kar je tako ali drugače povezano s spolnostjo, kar se lahko kaže tudi z

- nelagodjem pri previjanju,
- s tem, da ne pokažejo veselja, ko otroku uspe opravit potrebo v posodo,
- če ga udarijo, ko si ogleduje spolovilo itn.

Otroku tako vcepljajo prepričanje, da se je potrebno nekaterih telesnih delov sramovati ter da se o določenih stvareh ne sme govoriti.

Starši ravnajo napačno, če si ne upajo poimenovati dojenčkovih spolnih organov. Ta molk sam po sebi sicer nima škodljivih posledic – je pa gotovo začetek zgrešene spolne vzgoje, ki je bo deležen kasneje. Če si tega ne upajo zdaj, si jih ne bodo upali poimenovati, ko bo zanje vprašal.

Literatura

1. Bergant M in sod. Razvijajmo sposobnosti predšolskega otroka. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije, 1974.
2. Brajša P. Očetje, kje ste? Ljubljana: Delavska enotnost, 1987.
3. Cohen J in sod. Spolna vzgoja. Maribor: Založba obzorja Maribor, 1979.
4. Erikson EH. Kindheit und Gesellschaft. Stuttgart, 1974.
5. Gustić J. Roditelji veliki graditelji. Zagreb: Grafički zavod, 1975.
6. Hands M. Pogovori z vašim otrokom. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1974.
7. Janez Pavel II. Pismo družinam (Cerkveni dokumenti 54). Ljubljana: Družina, 1994.

8. Klaus T. Sexualerziehung. Stuttgart, 1970.
9. Pertl E. Človekovo zorenje. Celje: Mohorjeva družba, 1976.
10. Piaget J, Inhelder B. Psihologija deteta. Novi Sad, 1990.
11. Piaget J, Inhelder B. Intelektualni razvoj deteta. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1886.
12. Rost D. Vzgajajmo za ljubezen. Ljubljana: Katehetski center, 1991.
13. Smernice za vzgojo človeške ljubezni (Cerkveni dokumenti 22). Ljubljana: Družina, 1984.
14. Žmuc-Tomori M. Klic po očetu. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1988.